

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

ідентичності, що обумовлено рядом причин: неспроможністю сучасної молоді бути вповні суб'єктом власного професійного і життєвого становлення, відсутністю справжньої професійної самоідентичності, яка забезпечує “зживання” особистості з професією. Розв'язання цієї проблеми може бути забезпечено завдяки зрілій самосвідомості й позитивній рефлексивності особистості.

Професійна ідентифікація – це необхідна умова професійної самосвідомості особистості. Вона передбачає прийняття провідних професійних ролей, цінностей та норм, котрі спонукають особистість до ефективної практичної діяльності.

Висновок. Професійна самоідентичність особистості формується через рефлексію навчально-професійних інтересів, цілей, очікувань, дій, досягнень, результатів, якостей, які складають потенціал професіонала, цінностей майбутньої професійної діяльності тощо. Формування професійної самоідентифікації психолога передбачає усвідомлення ним своєї соціальної ролі, розуміння очікувань соціуму щодо його професійних функцій та результативності роботи. Саме тому формування позитивної мотивації оволодіння професією психолога, усвідомлення необхідності самопізнання може допомогти студентам у визначенні життєвих цілей, пошуку

шляхів їх реалізації.

1. Гошовська Д. Самоакцептація особистості (спроба виведення теоретичної парадигми) // *Етніонаціональний розвиток в Україні та стан української етнічності в діаспорі / Матеріали П"ятої міжнар. наук.-практ. конференції.* – Чернівці, 1997. – С.423 – 428.

2. *Основи практичної психології.* / Панок В., Титаренко Т., Чепелєва Н. та ін.: Підручник. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.

3. Панок В.Г. Концептуальні підходи до формування особистості практикуючого психолога. / *Практична психологія та соціальна робота.* – 1998. – №4 – 5. – С. 5 – 7, С. 4 – 6.

4. *Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.В. Воловик, О.Г. Кульчицька, Л.Є. Сіхаєва, Я.Д. Цехмістер та ін.; За ред. С.О. Сисоєвої.* – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

5. Пов'якель Н. І. Професійна рефлексія психолога-практика. // *Практична психологія та соціальна робота.* – 1998. – №6 – 7. – С. 3 – 6.

6. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції. – К.: Либідь, 1996. – 262 с.

Марія Довгань, аспірант кафедри педагогіки

Львівського національного університету
імені Івана Франка

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто дослідницьку діяльність у контексті складової соціокультурного розвитку творчої особистості. Проаналізовано організаційно-педагогічні та дидактичні аспекти дослідницької діяльності старшокласників. Акцентовано на значенні дослідницької діяльності у формуванні творчої особистості.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Швидкий темп розвитку цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці висунули суспільний запит на виховання творчої особистості. Національна державна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття) передбачає спрямування національної освіти на формування творчої особистості, забезпечення пріоритетного розвитку людини.

Традиційно розвиток мислиться як результат навчання і виховання. Такий підхід і зумовив поширення терміна і поняття “загальний розвиток”, що по суті близькі до поняття “формування особистості”. В обох випадках йдеться фактично про все те, чим “збагачується” людина. На жаль, таке універсальне, а отже, нечітке розуміння поняття “розвиток” виявилось для педагогіки і для практики навчання згубним, бо дозволило підмінювати те, що дійсно можна назвати розвитком, – звичайним заучуванням

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

інформації. Ототожнення інформативного навчання і розвитку, на думку О. Вишневецького, безпідставне. Широка поінформованість людини ще не є ознакою її високого розвитку. І навпаки, розвинута особа не завжди широко поінформована. Люди, які переоцінюють знання, роблять помилку в розумінні самого поняття “розвиток” [2].

Отже, розвиток особистості – процес формування особистості як соціальної якості індивіда в результаті його соціалізації і виховання і відбувається в діяльності, яка керується системою мотивів, притаманній даній особистості [3].

На думку О. Вишневецького, у процесі діяльності індивід мобілізує свої духовні, психічні, соціальні і фізичні потенції (виявляє зусилля), внаслідок чого, згідно із законами природи, вони удосконалюються, розвиваються [2].

Соціокультурне становлення особистості вчені часто пов’язують насамперед із засвоєнням нею досвіду, накопиченого минулими поколіннями людства, і вимірюють ступенем її готовності до виконання сукупності соціальних функцій та обов’язків відповідно до існуючих суспільних відносин. Соціокультурний розвиток також залежить від загальноосвітньої школи як базового соціального осередку, призначення якого полягає у створенні умов для організації життя на засадах ціннісних орієнтацій національної культури, форм і способів діяльності, спілкування і поведінки.

Мета статті – орієнтація системи освіти на соціокультурний розвиток творчої особистості в процесі дослідницької діяльності диктується її потенційними можливостями.

Виклад основного матеріалу. Ще в 20-х роках минулого століття була висунута ідея широкого вторгнення в практику дослідницького методу навчання. В розроблення його теоретичних засад великий внесок зробили педагоги: Г. Ващенко, Б. Всесвятський, Б. Райков, В. Сухомлинський, К. Ягодовський та інші.

Так, В. Сухомлинський підкреслював те, що розвиток мислення дитини повинен поєднуватися з практичною діяльністю. “Дитина повинна думати, працюючи руками, і працювати думаючи” [4]. На його думку, дослідницький характер розумової праці дуже часто примушує школярів добувати додаткові знання, залучати увесь наявний запас узагальнених думок, спонукає їх замислитися над питаннями, які не були поставлені учителем. Тобто учні отримують можливість працювати нестандартно, творчо, проявляючи ініціативу, фантазію.

У контексті сучасного освітньо-культурного розвитку суспільства особливо актуальною є проблема розвитку дослідницьких умінь і навичок

молодої людини, зокрема, реорганізації форм та методів роботи зі старшокласниками, оскільки саме старший шкільний вік характеризується активним розвитком пізнавальних і творчих здібностей, становленням наукового світогляду, особистісним самовизначенням особи. Однак ця проблема недостатньо висвітлена у науково-педагогічній літературі і потребує деталізації та подальшого вивчення.

З огляду на це метою нашої статті є аналіз дослідницької діяльності в контексті її як складової соціокультурного розвитку особистості, а також аналіз організаційно-педагогічних і дидактичних аспектів дослідницької діяльності старшокласників середніх загальноосвітніх шкіл.

Видатний педагог Г. Ващенко визначає дослідницький метод як спосіб навчальної роботи, при якій учень самостійно з суб’єктивного погляду розв’язує певні питання і який має на меті розвинути його здатність до самостійного наукового мислення. На його думку, основне завдання дослідницького методу – це є розвиток інтелекту, ініціативи, творчих здібностей учня. Велике значення має зацікавленість учня в дослідницькій діяльності. Інтереси дітей залежать від багатьох причин: від їхнього віку, інтелектуального розвитку, фізичного та соціального оточення. Основна риса дослідження, на думку педагога – активність, що може бути лише тоді, коли є усвідомленою мета, і дослід не можна визнати закінченим, коли з нього не зроблено певного висновку щодо певного предмету дослідження [1].

Аналізуючи проблеми розвитку дослідницьких умінь Г. Ващенко вважає, що дослідницька діяльність повинна мати плановий характер, для того, щоб краще була усвідомлена мета. Учень повинен наперед уявляти собі всі головні моменти роботи. Окрім того, він повинен знати, які саме явища, навіть у якій послідовності, він спостерігатиме. Очевидно, що такий план не повинен ставити учня-дослідника в строгі межі. Завдання плану – тільки допомагати йому в процесі роботи, забезпечити йому найпродуктивніший спосіб роботи.

Сьогодні у практиці діяльності середніх загальноосвітніх шкіл часто застосовують такий спосіб організації шкільних дослідів, який полягає в тому, що учитель сам розробляє плани роботи, а учні виконують їх. Цей спосіб історично зв’язаний з евристичним, або сократівським методом. Подальший крок у розвитку евристичного методу в природознавстві полягає в тому, що учні під керівництвом учителя самостійно ставлять дослід і на підставі аналізу результатів роблять певні висновки. При цьому

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

учитель постійно ставить запитання перед учнями, що спрямовують їхню діяльність у правильне русло. Такий метод доцільно було б назвати евристичним методом у природознавстві [1].

У подальшому розробленні методів дослідницької діяльності школяра вчитель наперед складає завдання, у яких детально зазначає усі моменти роботи учня щодо постановки дослідів та спостережень, а також щодо логічних висновків на їх підставі.

Відомий педагог Б. Всесвятський, котрий поділяє способи навчання на методи готових знань і методи шукань, або дослідні методи, дає негативну оцінку евристичному методу в природознавстві. На його думку, важливо, щоб учитель розробляв плани шкільних дослідів разом з групою учнів, не обмежуючи, а навпаки – підтримуючи ініціативу кожного з них у самостійній роботі, адже в процесі виконання дослідницьких завдань досліді часто захоплюють дітей, особливо підлітків та юнаків, і вони виявляють іноді велику винахідливість.

Одним із завдань дослідницького методу є розвиток у дитини вміння правильно, систематично мислити. Найвищим зразком такого мислення є мислення наукове, тому організовуючи дослідницьку діяльність, треба головну увагу звернути на те, щоб діти поступово привчалися використовувати методи наукової роботи.

Г. Ващенко умовно виділяє три форми дослідницького методу навчання: лабораторно-дослідний, екскурсійно-дослідний та реферативно-семінарський [1].

Лабораторно-дослідний метод цілком відповідає експериментальному методу в науці та навчанні. Головна особливість його полягає в тому, що предмет дослідження вивчається в штучних умовах, з певною дослідницькою метою. Цей метод вимагає приладів та відповідного приміщення. Багато справжніх дослідів можна організувати з найпростішими приладами, що їх може мати кожна школа. Окрім того, учні самі можуть виготовити прості прилади. Вони з педагогічного погляду навіть цінніші, ніж готові прилади. Потрібно відзначити також і момент винахідливості в самостійному конструюванні приладів. До лабораторно-дослідницької роботи можна віднести метеорологічні спостереження, які привчають дітей до планової, систематичної дослідницької роботи.

Дослідно-екскурсійний метод навчання частково відповідає емпіричним методам навчання і полягає у вивченні явищ природи та суспільства без втручання у ці процеси. Тому головною формою дослідницької роботи є екскурсія, за допомогою якої учні вивчають цілу низку явищ природи та суспільства.

Г. Ващенко екскурсію поділяє на три етапи: приготування до екскурсії; робота під час екскурсії; оброблення матеріалів, здобутих на екскурсії, і висновки з них [1].

Завдання для екскурсії зазвичай готує учитель, відповідно до плану своєї роботи. З метою посилення самостійності учнів, зацікавлення їх роботою, доцільно обговорювати з ними питання про мету і зміст екскурсії.

Другим етапом організації екскурсії є безпосереднє виконання завдань. Справжня дослідницька екскурсія вимагає, щоб учні у її процесі самостійно проводили спостереження та збирали матеріали. Елементи досліді можуть бути в моменті приготування до екскурсії, а також під час опрацювання здобутих на ній матеріалів.

Третій етап екскурсійної роботи – оброблення здобутого матеріалу, висновки з нього та фіксування їх у відповідній документації. Матеріал, здобутий на екскурсії, учні в школі систематизують і вивчають. Завдання цього вивчення, як і взагалі дослідницької роботи, встановити причинні зв'язки між явищами і підвести їх під певні закони.

Останній і завершальний етап екскурсії може полягати у виголошенні доповіді, виготовленні малюнків, таблиць, діаграм тощо [1].

Характерна особливість реферативно-семінарського методу, на думку Г. Ващенко, полягає в тому, що учень працює над друкованими або писаними матеріалами, а також велике значення має обговорення рефератів у класі, що є засобом розвитку в учнів критичного мислення.

Типова дослідницька робота в галузі науки – це самостійне, безпосереднє вивчення тих чи інших речей або явищ природи та суспільства. Така робота має дослідницький характер тоді, коли цю інформацію черпають із першоджерела. Учні звертаються до наукової літератури, щоб ознайомитися з постановкою певного питання в науці. Вони не запозичають чужих думок у готовому вигляді, а перевіряють досліді. Окрім того, книжка в науковій роботі відіграє ще іншу роль. Вона стає для вченого за довідник у різні моменти його роботи. У процесі дослідницької діяльності учням необхідно мати певні творчі наукові здібності і вміння користуватися книжкою, щоб вона стимулювала розвиток самостійних дослідницьких умінь. В іншому разі робота учня перетворюється в компіляцію, тобто в переказування чужих думок [1].

Аналізуючи метод роботи з книгою Г. Ващенко вважає, що за дослідницького методу не слід починати роботу з ознайомлення з книжкою, – за тими, звісно, винятками, коли сама ця робота є

ТЕОРЕТИЧНІ НАПРЯМКИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ В НІМЕЧЧИНІ В ПЕРІОД ІСНУВАННЯ ФРН І НДР (1949 – 1989 РР.)

безпосереднє вивчення літературного матеріалу. Перші кроки дослідницької праці учнів – це безпосереднє вивчення певних явищ або речей. Тільки тоді, коли діти зібрали достатню кількість матеріалу, опрацювали його й зробили висновки, вони звертаються до книжки, шукаючи в ній того, чого не могли їм дати їхні спостереження, і порівнюючи свої висновки з висновками науки. Окрім того, учні звертаються до книжки і в процесі роботи, шукаючи в ній потрібних їм довідок щодо техніки досліду, формули тощо. Таке використання книжки, безумовно, потрібне учням. Звичайний тип шкільного підручника для дослідницької роботи малопридатний. У такому випадку більше придатні довідники з різних галузей знання.

Дослідницький метод ставить до вчителя досить великі вимоги. Потрібно насамперед, щоб сам учитель мав живий інтерес до наукових дослідів. Без цього дуже важко систематично підтримувати такий самий інтерес у дітей. Незважаючи на те, що за дослідницького методу діти повинні бути найбільш самостійні та активні, підтримувати їхній інтерес до дослідів учителям, безумовно, треба [1].

Висновок. Отже, на думку видатних педагогів, зокрема, В. Сухомлинського та Г. Ващенка, дослідницька діяльність відіграє важливу роль у формуванні творчої особистості

учня, сприяє розвитку творчих рис характеру, творчих якостей інтелекту, оскільки ґрунтується на засвоєнні учнями теоретичних та практичних методів пізнання, включення алгоритмічних приписів і евристик у процес навчання.

Кожен метод дослідницької діяльності опановується учнем настільки, наскільки він стає продуктом його пізнавальної та практичної діяльності. Тому потрібно якомога частіше в різних його формах застосовувати цей метод у навчально-виховній роботі загальноосвітніх середніх закладах освіти [1]. Залучення дітей зі шкільної лави до процесу наукового дослідження сприяє формуванню самодостатньої компетентної особистості. Дослідницька робота змінює світогляд дитини, самооцінку, має значний вплив на формування її життєвих цінностей.

1. Ващенко Г. *Загальні методи навчання: Підруч. К., 1997.*

2. Вишневецький О. *Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посібник для студ. вищ. навч. закл. Дрогобич, 2006.*

3. Гончаренко С.У. *Український педагогічний словник. К., 1997.*

4. Сухомлинський В.О. *Павлиська середня школа // Вибр. тв.: У 5 т. К., 1977. Т.4. С.7 – 393.*

Тетяна Паничок, аспірант кафедри педагогіки

Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

ТЕОРЕТИЧНІ НАПРЯМКИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ В НІМЕЧЧИНІ В ПЕРІОД ІСНУВАННЯ ФРН І НДР (1949 – 1989 РР.)

В статті висвітлюється погляд в останні роки на статево виховання стали ще більше суперечливими. Всі згодні з тим, що необхідно виробляти у дітей правильне ставлення до питань сексуальності, проте у кожного своя думка, про те як і чому потрібно навчати. Значний інтерес у цій сфері викликає педагогічна система Німеччини, яка має багатовікові традиції у цій галузі.

Постановка проблеми. Розв'язуючи складні завдання теорії і практики, педагогічна наука завжди черпала матеріал з таких багатих джерел, як історичний досвід минулого і досвід зарубіжних країн. Українська школа не має багатого досвіду статевого виховання, яке має велике значення у процесі формування світогляду та системи моральних цінностей молоді людини. Глибоке вивчення досвіду Німеччини та його всебічне осмислення допоможе збагатити сучасну педагогічну практику й уникнути недоліків, які

трапляються в організації статевого виховання дітей і підлітків у навчально-виховних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Німецькі школи мають значний педагогічний досвід у сфері статевого виховання молоді, формуванні відповідних ідей, розробленні практичних методик. Уже в післявоєнний час статево виховання розвинули як окрему дисципліну шкільного виховання. У колишній НДР опубліковано низку наукових досліджень, присвячених статево вихованню: Й. Зенде